

Sokak Savaşları

Her iki ordu da siyahtı

Prof. Dr. Ergin Çiftçi
Sporcu
erginciftci@gmail.com

Mavikale'nin bu sayısında, Güney Afrika çetelerinin arasında sıkışıp kalmış satranç tutkunu bir çocuğun öyküsüne odaklanan bir filmi tanıtacağım: Sokak Savaşları.

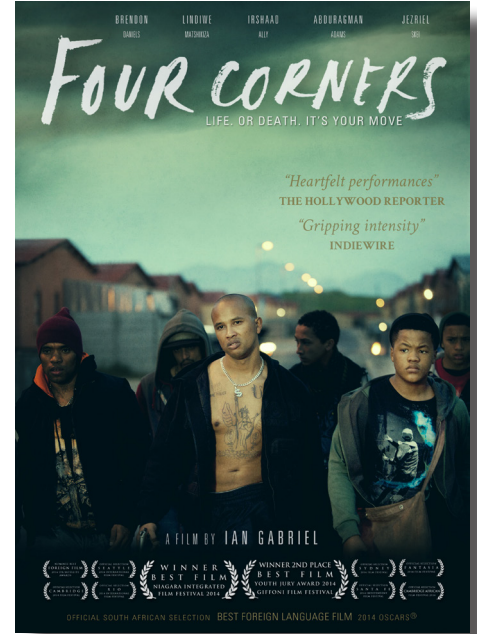
Filmin Künyesi

Türkçe adı	Sokak Savaşları
Orijinal adı	Die Vier Hoeke
İngilizce adı	Four Corners
Yönetmen	Ian Gabriel
Yapım yılı	2013
Yapımcı ülke	Güney Afrika
Orijinal dil	İngilizce, Afrikaanca
Süresi	119 dakika
Eserin yazarı	Hofmeyr Scholtz, Terence Hammond
Oyuncular	Brendon Daniels, Jezriel Skei, Lindiwe Matshikiza, Irshaad Ally, Abduragman Adams
IMDB Puanı	6.6

Perde gergin bir atmosfere açılır. Anlatıcının sesi sanki gerilimi yüksek bir satranç maçının başlangıcını haber verir: “Bu topraklarda, iki çete yüz yıldan beri savaşıyor. Onlara numara çeteleri deniyor: 28 ve 26. Hapishanelerde ve sokaklarda gizli bir dil konuşuyorlar. Katı kurallarla yaşıyor ve ölüyorlar,

bir satranç tahtasındaki rakipler gibi...” Seyirciyi tekinsiz bir atmosfere hazırlayan bu girişten sonra kamera bir ölüm kalım anına çevrilir: Hızla yol almakta olan bir arabanın arka koltuğuna uzanmış, göğsünden yaralanan siyah bir erkek çocuğunun kanaması, aynı ten renginde bir kadın tarafından durdurulmaya çalışılmaktadır. On üç yaşlarındaki yaralı çocuğun iç sesini duyarız: “Kaybettiğin bir oyundan öğrendiklerin kazandığın bir oyundan öğrendiklerinden daha fazladır derler. Buraya işte böyle geldim.”

Kamera bizi tam bir hafta geriye götürür. Güney Afrika'nın başkenti Cape Town'un Pollsmoor Yüksek Güvenlikli Hapishanesi'nde buluruz kendimizi. Bir 28 Çetesi generali olan Farakhan için gizli bir tören düzenlenmektedir. Çete üyelerinin gövdeleri çete numaraları, çete bayrağı, bugüne kadar kazandığı madalyalar ve rütbesini gösteren dövmelemlerle bezenmiştir. Törenden, bugüne kadar çetesi için büyük savaşlar vermiş ve zaferler kazanmış Farakhan'ın yakında tahliye olacağı, artık kendi arzusuyla çetesinden de ayrılacağı anlaşılır. Töre gereği, Farakhan ayrılırken karşı çeteden bir generalin de kanı akıtılmalıdır! Hapishanenin ıslahevi kısmında da, filmin başında yaralı halde gördüğümüz çocuk olan Ricardo bulunmaktadır. Ricardo, bir kartona özensizce çizilmiş satranç tahtasını ıslahevi avlusunda bir köşeye serer, farklı takımlardan toplandığı daha ilk bakışta anlaşılacak satranç taşlarını dizerek, kendi kendine satranç oynayacaktır. Satranç, o ana kadar kâğıt oyunları ile uğraşan karşı çeteden bir grup çocuğun hemen dikkatini çeker. İçlerinden biri Ricardo ile satranç oynamak ister, ancak bir şartı vardır: Ricardo'nun vezir kanadındaki taşları tahtanın dışında

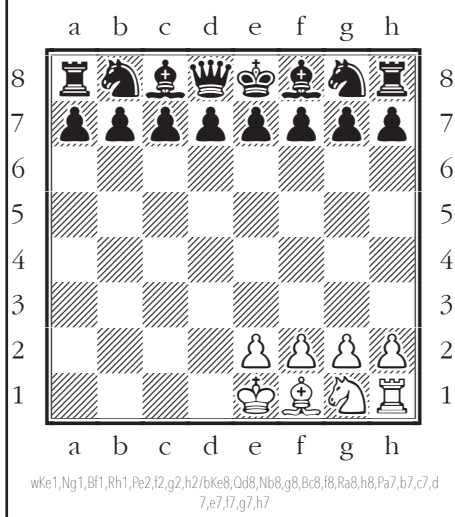

Sokak Savaşları filminin afişi

kalacaktır! (Diyagram 1). Ricardo bu adaletsiz başlangıca karşın oyunu kazanmayı başarır (Diyagram 2). Tam bu sırada hapishanenin alarmı çalar: Erişkin mahkumların bulunduğu bölümde, 26 Çetesi'nden birinin kanı çoktan akmıştır. Bu kargaşadan faydalanan Ricardo, çeteci çocukların ayaklarıyla dağıttığı kırık dökük satranç taşlarını toplayıp torbasına koymayı başarır.

Polis Komiseri Tito, bölgenin alışılmış suçları yetmezmiş gibi bir de ortadan gizemli biçimde kaybolan çok sayıda çocuğun akıbetini araştırmak zorundadır. Ricardo'yu tanık olduğu bir olay nedeniyle ıslahevinde sorgularken torbasını da karıştırır. Eline ilk gelen, altında “Satranç hayattır” yazısı kazanmış, siyah bir satranç taşı olur. Ricardo “O bir şah” diye açıklar; “Şah sonsuza dek yaşar, hiçbir şey onu tahtadan alamaz!” Suçsuz olduğunu, satrançı sevdiğini, satranç çalışmak için gitmek

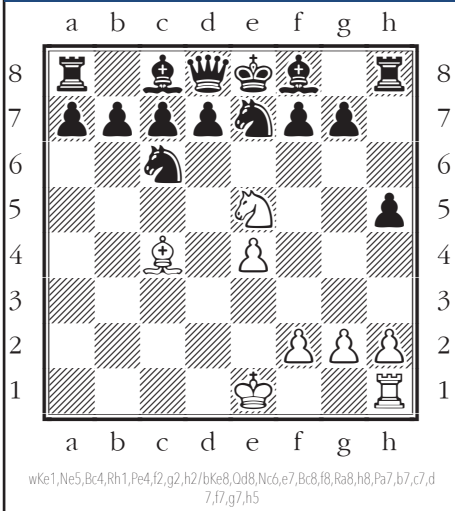
Diyagram 1

Ricardo - Islahevindeki Çocuk

Beyaz hamlededir.

Ricardo, vezir kanadından yoksun olarak maça başlar: **1.e4 e5 2.♗c4 h5 3.♖f3 ♗c6 4.♗xe5 ♗ge7**

Diyagram 2

Ricardo - Islahevindeki Çocuk

Beyaz hamlededir.

5.♗xf7# 1-0

istediğini söyler. Üstünde bir çeteye ait herhangi bir dövme bile taşımayan Ricardo, masum olduğu konusunda Komiser Tito'yu ikna etmiştir. Ricardo okuldaki satranç dersine yetişebilmesi için bizzat islahevi yöneticisi tarafından mahallesine bırakılır. Satranç dersindeki rakibi onun geceyi nezarethanede

General Farakhan (sağda, Brendon Daniels) törenle yıldızlarını teslim ederek çetesinden ayrılıyor.

geçirdiğini öğrenmiş, moralini bozmak için bunu yüzüne vurmakla kalmamış sınıf arkadaşlarının, özellikle de hoşlandığı kız arkadaşı Frankie'nin ve satranç öğretmenin de duyabileceği kadar sesli biçimde anlatmaya başlamıştır. Ricardo bu olumsuz koşulda bile oyunu kazanmayı bilir (Diyagram 3).

Ricardo, düzenlenen yerel bir festival sırasında, birden çok rakibe karşı simultane satranç oynayacak kadar iyi bir oyuncudur. Masadan masaya hamlelerini yapıp geçerken iç sesi onun satranç anlayışı hakkında izleyiciye daha fazla bilgi verir: "Burası bir savaş alanı, her savaşçının farklı bir cephesi var. Vezir

güçlüdür, annelerimiz gibi, hızlı hareket eder, sakın onunla uğraşmayın! Bir at uzaklardan gelir ama yakın mesafeden öldürür." Oyunlar ilerledikçe, iç sesi neredeyse gittiği her masada "Şah mat!" narasıyla kesilmeye başlamıştır. Bu etkileyici simultaneyi alkışlayanlar da vardır Farakhan gibi sessizce izleyenler de. Aynı gösteriye kızıyla birlikte misafir olan Komiser Tito da şaşkınlığını gizleyemez. Küçük kızına kendisinin de satranç oynamak isteyip istemediğini sorar. Hayır, küçük kız yalnızca uçurtma uçurmak istemektedir. Ricardo bu küçük kıza bir uçurtma hediye ederek ne kadar yüce gönüllü bir çocuk

Ricardo (Jezriel Skei), satranç kulübünde yaşlı kurt ile oynarken vezir fedasına hazırlanıyor.

olduğunu gösterir.

Farakhan, babası olduğu gerçeğini Ricardo'ya açıklamak için uygun zamanı beklemektedir. Önce kendi babasının gasp edilen evini rakip çeteden kurtarır. Ait olduğu çeteyi gösteren kolundaki 28 rakamını gösteren dövmesini ütüyle dağlayarak artık bu çetenin bir üyesi olmadığını, bundan sonra da kavgadan ve suçtan uzak durmak istediğini çevresine ilan eder. Ancak hala bir asker olduğunun unutulmamasını da salık verir. Baba evinin 26 Çetesi'nin egemenliği altındaki bir alanda bulunması bu uyarıyı yapmasını zorunlu kılmıştır. Bölgenin yerlilerinden olmasına karşın babasının çabaları sayesinde doktor olup bu bataktan kurtulabilmiş olan Leila Domingo, kaybettiği babasına veda etmek üzere Farakhan'ın karşısındaki baba evine gelmiştir. Leila çocukluğundan tanıdığı Farakhan'dan etkilense de bir an önce bu tekinsiz ortamdan ayrılması gerektiğinin farkındadır.

Farakhan'ın bölgede en büyük rakibi hırçın bir 26 Çetesi lideri olan Gasant olur. Gasant üç yıl önce kaybolan kardeşinin yasını tutmaktadır. Ona göre kardeşi çoktan öldürülmüştür ve bütün çocukların kaybolmasından 28 Çetesi sorumludur. Belki de bu yüzden, kendisine kardeşini anımsatan Ricardo'yu çetesine kazandırmak istemektedir. Ricardo'nun satranç tutkusu çete üyelerinin de dikkatini çeker. Artık Ricardo da kendisine "Satranççı Oğlan" biçiminde hitap edilmesine alışmıştır. Gasant, çeteye katılmak konusunda isteksiz görünen Ricardo'ya satrançtan para kazanması için biraz sermaye bile verir.

Ricardo, para kazanmak ümidiyle satranç oynanan derme çatma bir kulübe gelir. İçeride, sokaklarda savaşımların satranç oynayan halleri bulunmaktadır. Kapıda görünür görünmez tepkiyle karşılanır. Kulüp yetişkinler içindir, çocukların burada satranç oynamasına izin verilmemektedir. Ricardo elindeki parayı göstererek içeridekilere meydan okur. Neyse ki oyunculardan biri Ricardo'yu tanımıştır; onun iyi bir oyuncu olduğunu, geçen yıl kendisini

Komiser Tito (sağda, Abduragman Adams), Farakhan'a yapılan saldırıyı araştırıyor.

fena halde yendiğini söyler. Bu referansla oynamasına izin verilen Ricardo rakip bulmakta da gecikmez. Para karşılığı oynamayı kabul eden yaşlı bir adam siyah taşları alır. Heyecanlı maç diğer kulüp sakinleri tarafından da ilgiyle izlenir, hatta bahis konusu olur. Ricardo güzel bir kombinezon ile rakibini mat eder (Diyagram 4). Yaşlı oyuncu beyaz taşları alarak rövanş istese de bir kez daha yenilmekten kurtulamaz. Ricardo yüklü miktarda parayla masadan kalkmak üzereyken yaşlı oyuncu bir maç daha oynamak için ısrar eder. Bu kez bahis Ricardo'nun kazandığı bütün para üstünerdir. Üçüncü maçı beyaz taşlarla oynayan Ricardo hiç beklemediği bir yenilgi alır (Diyagram 5). Süklüm püklüm biçimde masadan kalkıp giderken yaşlı adam arkasından seslenir: "Evlad, yine gel, ama bu sefer para getirme!"

Ricardo'nun kendisine arttırması ümidiyle verilen parayı kaybetmesi çete tarafından hoş karşılanmaz. Çetenin üyesi olduğunu artık kabullenmesi ve eylemlerine katılması konusunda yapılan baskı giderek artar. Farakhan'ın evine yapılan baskına katılmak zorunda kalır. Saldırıyı ustalıkla savuşturan Farakhan, Ricardo'yu korumaya çalışır. Buna karşın bu eylem Ricardo'yu seri çocuk katilinin hedefi haline getirir. Ricardo bu saldırıdan da kurtulmayı başarır. Olay mahallinde torbasın-

dan düşürdüğü siyah şah sayesinde durum aydınlanır. Ancak yaşadıkları, Ricardo'nun bayrak işaretini koluna bizzat kendisinin işlemesine neden olur. Artık 26 Çetesi'nin bir üyesidir. Çetenin ona vereceği ilk görev bölgelelerine izinsiz giren Farakhan'ın ortadan kaldırılmasıdır. Bu tekinsiz ortamda Ricardo, Farakhan, Gasant, Leila ve Komiser Tito'nun yolları gürültülü biçimde keşişir.

Ricardo, Leila ve Farakhan'ın çabaları ile yaralı olarak hastaneye yetiştirir-

Diyagram 3

	a	b	c	d	e	f	g	h	
8	♖	♘	♙	♚	♛	♜	♞	♟	8
7	♗	♙				♞		♞	7
6			♙		♞	♘	♙	♙	6
5					♘				5
4			♙					♙	4
3							♘		3
2	♙	♙	♙	♙	♚	♙	♙		2
1	♖	♙	♙	♙	♚	♙	♖		1
	a	b	c	d	e	f	g	h	

wKe1, Oe2, Ne5, g3, Bc1, c4, Ra1, h1, Pa2, b2, c2, d2, f2, g2, h4/ bKe8, Qd8, Nb8, f6, Bf8, h7, Ra8, h8, Pa7, b7, c6, e6, f7, g6, h6

Ricardo - Faizel
Beyaz hamlededir.

1. ♘×f7 ♙×f7 2. ♚×e6+ ♙g7 3. ♙f7#
1-0

Diyagram 4

Ricardo - Yaşlı Kulüp Oyuncusu
Siyah hamlede-dir.

1... ♖×d7 2. ♔b6? [2. ♔b8+!! ♜×b8 3. ♜d8#] 2... ♜×b6?? 3. ♜d8# 1-0

lirken Gasant ve Komiser Tito hayatını kaybetmiştir. Ricardo, bir süre sonra okuldaki satranç dersine babası Farakhan ve babaannesi ile birlikte gelir. Boş bir masaya oturur. Öğretmen herkesin bir rakip ile eşleşmesini söyler. Ricardo bir süre rakipsiz kalır. Onun bu zor durumunu gören kız arkadaşı Frankie gelip karşısına geçer, taşları düzeltip oynamaya başlarlar. Satranç öğretmenin sesi salonda yankılanır: “Unutmayın, satranç hayattır!” Evet, hayat sürmektedir gerçekten de. Ve perde iner.

Sokak Savaşları, Güney Afrika sinemasının, ülkesinin Yabancı Dilde En İyi Film Oscar Ödülü adayı olacak kadar öne çıkan bir yapıtı. Film bölgenin önemli sorunlarından biri olan örgütlü şiddete odaklanıyor. Özellikle hapisanede 26 ve 28 Çeteleri arasında hâkim olan bu çatışmanın kent sokaklarına da kaçınılmaz olarak taşıdığı görülüyor. Film, insanların bu çeteler arasında bir seçim yapmak zorunda kalmalarını, bir çete mensubu olmayanlar için hayatın daha da tehlikeli hale geldiğini gözler önüne seriyor. Sokak Savaşları, çocukların da kaçınılmaz olarak içine çekildiği, sokaklara hâkim çete savaşları ve keşişen hayatlar açısından Tanrı Kent

ve Paramparça Aşklar Köpekler filmlerinden alınana benzer bir tat bırakıyor.

Filmin kahramanlarından Ricardo'nun satranç tutkusu, üstünde en geniş biçimde durulan tema olarak öne çıkıyor. Farakhan hapisaneden ayrılırken yanına aldığı en önemli eşyası hücrelerinin duvarından söktüğü bir gazete kupürüdür. Üstündeki fotoğrafta, Farakhan'ın henüz hiç göremediği oğlu Ricardo satranç oynarken görülür. Farakhan, babasının evine yerleşir yerleşmez Ricardo'nun peşine düşse de ona öz babası olduğunu, ancak başka bir seçeneği kalmadığı zaman söyleyebilecektir.

Sokak Savaşları, satranç tutkunu olmalarına karşın olumsuz koşullarda yaşayan çocukların öyküleri açısından özellikle Fresh, Güney Bronx Şövalyeleri ve Katwe'nin Kraliçesi filmlerini andırıyor.

Ülkemizde vizyona girmemiş olmasına karşın sanal alemde Sokak Savaşları olarak anılan filmin orijinal adı dilimize “Dört Köşe” olarak çevrilebilir. Dört Köşe, çetelerin hâkim olduğu ünlü hapisanenin ve hücrelerinin yerel halkın dilindeki karşılığıdır. Filme adını verişinden yola çıkarak, bazı sinema eleştirmenleri tarafından bu dört köşenin satranç tahtasında kalelerin otur-

duğu köşeleri ya da filmin dört önemli kahramanını temsil ettiği söylene de filmin içeriğinden bu iddiaları doğrulayacak bir veriye ulaşılamaz.

Sokak Savaşları, satrançsever izleyiciye tahtada takip edebileceği pek çok konumu cömertçe sunar. Bu özelliği ile filmin ciddi bir satranç danışmanlığı aldığı kolaylıkla anlaşılabilir. Filmin yazılarından bu danışmanların Reuben Salimu ve Kenny Solomon olduğu görülür. Zimbabwe Federasyonu'na kayıtlı Reuben Salimu'nun 1908 ELO'lu bir oyuncu ve “30 Dakikada Satranç Öğrenin” adlı kitabın yazarı olduğunu öğreniyorum. Kenny Solomon ise filmin sahibi Güney Afrika'nın ilk büyükustası olarak biliniyor. Büyükusta normlarını almasına karşın 2500 ELO sınırını hiç geçemediği, Afrika şampiyonu olarak, FIDE kuralları gereği, büyükusta unvanını kazandığı anlaşılıyor. Kendi adını taşıyan blog incelendiğinde Kenny Solomon'un tam da filmin geçtiği yer olan Cape Town varoşlarında, çetelerin cirit attığı sokaklarda büyüdüğü, 13 yaşında satrançla ciddi biçimde ilgilenmeye başladığı görülür. Bütün parçalar birleştirildiğinde, senaryo yazarları arasında adı yer almamakla birlikte, Sokak Savaşları'nın aslında Kenny Solomon'un neredey-

Ricardo, büyük badireler atlattıktan sonra tutkun olduğu satranca dönmüş, karşısına bir rakip çıkmasını bekliyor.

GM Kenny Solomon (arkada), satranç ile hayatlarını dönüştürmeyi amaçladığı öğrencileriyle.

se öz yaşam öyküsü olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yönetmen kuşkusuz filmini zenginleştirmek için eserine bazı yan öyküler eklemiştir. Çocuklara çok yakın biri olan ıslahevi yöneticisinin aslında seri bir çocuk katili oluşu, Leila'nın babaevinin bu bataklığa düşmüş bir bilge olduğu izlenimi veren yaşlı bir adama

açılmış olması gibi bu zorlama öykülerin filmi gereksiz yere ağırlaştırdığı da söylenebilir.

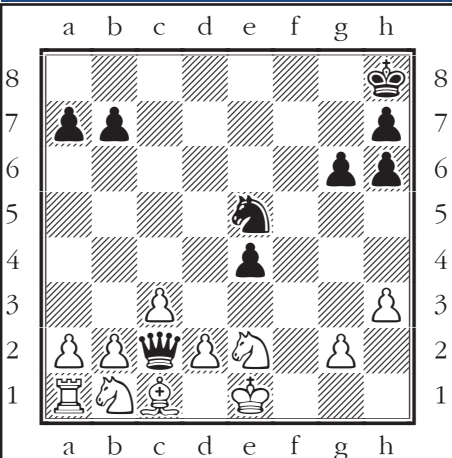
Profesyonel satranç danışmanlığına karşın, film satranç açısından hatalar içeriyor. Ricardo, ıslahevinde yarıya indirilmiş bir güçle hücum ederken yaptığı 4. ♖xe5 hamlesi aslında bir hata olup Siyah bu fedayı atıyla kabul ederek mat olmaktan kolayca kurtulabilirdi (Diyagram 2). Okulda satranç dersinde yapılan maçta oluşan konum incelendiğinde, beyaz karelerde ilerleyen siyah filin aslında h7 karesine ulaşmasının mümkün olmadığı anlaşılır (Diyagram 3). Ricardo, yaşlı kulüp oyuncusu ile ilk maçını vezir fedası yaparak kazanırken aslında fedayı yanlış kareden yaptığı görülür. Bu konumda b6 karesine konulan beyaz vezir hem b6 piyonu hem de siyah vezir tarafından alınarak mat önlenebilirdi (Diyagram 4). Doğrusu 2. ♖b8+!! olması gereken bu hatalı hamlenin, satranç danışmanının talimatına karşın satrancı iyi bilmeyen ekip tarafından yanlış okunmasından kaynaklanmış olduğu tahmin edilebilir.

Söz konusu yaşlı oyuncunun satrançtan para kazanmaya çalışan Ricardo'ya güzel bir ders verdiği söyle-

nebilir. Önce iki oyunu bilerek kaybettiği, böylece Ricardo'nun daha çok para kazanma hırsıyla bütün parasını ortaya koymasını sağladığı, son oyunda gerçek gücünü göstererek maçı ve bütün parayı kazandığı akla yatkındır. Yaşlı oyuncunun Ricardo'ya yeniden satranç oynamaya gelmesini ancak gelecek sefer para getirmemesini söylemesi, onun bu genç yeteneği satrançta doğru bir yola sevk etmek istediği şeklinde okunabilir.

Film bir kez daha bitiyor, yazının son cümleleri yazılıyor. Filmin beni en çok etkileyen kahramanı onu izledikçe giderek belirginleşiyor: Komiser Tito! O aslında meleklerin hiç uğramadığı bu uğursuz kente yanlışlıkla gönderilmiş siyah bir peygamber gibi! Sanki gerçekten orada doğmamış, sokaklarda akan ve yolu düşen herkese sıçrayıp kirletmesi kaçınılmaz o kanlı balçıkta hiç yürümemiş, uzak tepeleri kar beyaz aştıktan sonra kentin üstüne geldiğinde birden zehirlenen karanlık havayı hiç solumamış gibi... Elbette Tanrı'nın cennetinde buluyorum onu. Aslında hiçbir şeyin farkında değil, o kadar iyi ki cennet ile cehennem arasındaki farkı bile görmüyor. İki üzüntüsü var, birisi satrançla hayatının son günlerinde tanışmış olması, bir diğeri de geride bıraktığı küçük kıızı. Ben, siyah teninden parlayan ışık gözlerimi alırken, ona sağlığında oynama fırsatı bulamadığı satrancı öğretiyorum. Ricardo da eminim en sonunda o küçük kıızı ikna etmiştir, bu oyunu öğrenmeye, çünkü bilir ki en iyi satrançla geçirilebilir babasız geçen yıllar. Böylece bekliyoruz geçsin asırlar, buluşur bir gün elbet babalar ve kızlar.

Diyagram 5

wKc1,Ob3,Bd7,g5,Rd1,Pa2,b2,c2,e4,f2,g2,h2/bKe8,Oe6,Nf6,g8,Bf8,Rh8,Pa7,e5,f7,g7,h7

Ricardo - Yaşlı Kulüp Oyuncusu

Beyaz hamlede.

1. ♖a3 ♗d3+ 2. ♕f1 ♔d1# 0-1

Kaynaklar

1. <https://www.imdb.com/title/tt3243554/> (Erişim tarihi: 09.07.2018)
2. <http://fourcornersthemovie.com/> (Erişim tarihi: 09.07.2018)
3. <http://kennysolomon.co.za/> (Erişim tarihi: 09.07.2018)